

Н.І. Романюк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ВІЙСЬКОВА ДИПЛОМАТІЯ: СУТЬ ПОНЯТТЯ І ОСНОВНІ НАПРЯМИ

Сучасний світ стикається з численними безпековими загрозами та викликами, серед яких конфлікти, війни, тероризм, кібератаки тощо. У таких умовах військова дипломатія є важливим інструментом для підтримки міжнародного миру, стабільності та безпеки. Держави використовують її для стримування конфліктів, формування союзів і співпраці з метою протидії загрозам і викликам. Дослідження теоретичних аспектів військової дипломатії дозволить зрозуміти, як вона може стати ефективним механізмом відвернення загроз.

Термін «військова дипломатія» часто використовують у публіцистиці та політичних дискурсах, але він залишається недостатньо систематизованим на науковому рівні. Відсутність єдиного підходу до розуміння суті поняття не сприяє належному аналізу цієї сфери. Тому актуальним є завдання чітко визначити суть і завдання військової дипломатії, а також її основні напрями на практиці.

Дипломатія є ключовим інструментом міжнародних відносин, завдяки якому держави встановлюють і підтримують взаємодію між собою. Основна мета дипломатії – захист національних інтересів, забезпечення миру та стабільності. В «Українській дипломатичній енциклопедії» дипломатія визначається як офіційна діяльність глав держав та глав уряду, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв та інших органів зовнішніх зносин в сфері міжнародних відносин, спрямована на захист її інтересів, забезпечення миру, безпеки та розвитку співпраці з іншими державами [3, с. 362-363]. Дипломатія передбачає використання переговорів та інших невоєнних засобів для досягнення цілей зовнішньої політики.

Різновидом дипломатії, яка особливо актуальна в умовах війни, є військова дипломатія. Немає єдиного підходу до трактування цього поняття, тому ми розглянемо різні підходи. Класичний підхід трактує військову дипломатію як різновид дипломатичної діяльності, яка стосується військової сфери [1, с. 117]. Вона включає використання збройних сил для підтримки зовнішньої політики через заходи, що сприяють зміцненню міжнародного співробітництва, забезпеченню миру та стабільності. Цей підхід підкреслює важливість діяльності військових аташе, підписаних оборонних угод та військових місій, що допомагають налагоджувати контакти між збройними силами різних держав [1; 5].

Безпековий підхід розглядає військову дипломатію як інструмент забезпечення національної безпеки шляхом міжнародного співробітництва. Спільні військові навчання, військово-технічне співробітництво між державами, переговори за участю міністрів оборони або військових, діяльність міжнародних миротворчих місій розглядають як частину стратегії безпеки [4]. У цьому контексті військову дипломатію використовують для забезпечення союзницьких зобов'язань, розвитку взаємодії між країнами-партнерами і стримування загроз.

Оборонно-політичний підхід наголошує на військовій дипломатії як механізмові формування оборонних політик і військових союзів безпеки [5]. За допомогою військової дипломатії держави досягають домовленостей про спільну оборону, розміщення військових баз чи спільні військові операції. Військова дипломатія в цьому контексті пов'язана з оборонними пактами, військовими союзами (напр., НАТО) та двосторонніми домовленостями в галузі оборони.

Військову дипломатію також розглядають як інструмент «м'якої сили», коли військові контакти та обміни використовують для покращення іміджу держави, підвищення її впливу та поширення своїх цінностей [6; 8]. Цей підхід передбачає, що військові місії можуть виконувати не лише оборонні, але й культурно-просвітницькі та

гуманітарні функції. Важливим інструментом «м'якої сили» є участь у міжнародних миротворчих місіях і гуманітарних операціях під егідою ООН чи інших організацій.

Можна виокремити історичний підхід до трактування поняття «військова дипломатія». Військову дипломатію часто аналізують з історичної перспективи як спосіб розв'язання військових конфліктів або запобігання війнам через дипломатичні заходи. У цьому контексті досліджують різні форми військової дипломатії в історії міжнародних відносин – від античних часів до сучасності [2]. Військові конференції, переговори після воєн або під час збройних конфліктів (напр., дипломатія часів «холодної війни») є класичними прикладами цього підходу.

Військова дипломатія включає низку дипломатичних інструментів та заходів, спрямованих на зміцнення міжнародної безпеки та просування зовнішньополітичних інтересів держави за допомогою військових ресурсів, але без застосування сили. Вона включає такі основні елементи [1; 5; 6]:

- дво- та багатосторонні військові угоди. Підписання та виконання таких угод сприяє обміну військовими технологіями, знаннями та досвідом між країнами. Це угоди про спільні військові навчання або взаємну допомогу в обороні;

- миротворчі місії (операції). Важливим компонентом військової дипломатії є участь у міжнародних миротворчих місіях, у яких військові виконують завдання зі збереження миру та стабілізації у конфліктних регіонах;

- спільні військові навчання. Проведення спільних навчань збройних сил різних держав сприяє обміну досвідом, підвищує їхню сумісність, покращує взаємодію в рамках спільних операцій;

- діяльність військових аташе. Це дипломати, які представляють інтереси збройних сил своєї країни в іноземних посольствах. Вони відповідальні за підтримання контактів зі збройними силами інших країн, обмін інформацією та сприяння розвитку військової співпраці;

- консультативна та військова допомога. Країни можуть надавати одна одній консультації щодо реформування збройних сил, управління обороною та інших аспектів військової справи. Військова допомога може включати постачання зброї, військову техніку, навчання військовослужбовців, фінансування оборонних потреб, надання розвідувальної інформації або підтримку військовими контингентами.

До основних завдань сучасної військової дипломатії належать такі [1;7]:

- 1) протидія глобальним загрозам і викликам безпеки. Сучасна військова дипломатія спрямована на боротьбу з гібридними війнами, тероризмом, розповсюдженням зброї масового ураження, кіберзлочинністю, кліматичними змінами. Завдяки координації міжнародних зусиль та обміну розвідувальною інформацією військова дипломатія допомагає державам ефективно протидіяти цим загрозам. Так, була створена міжнародна коаліція з боротьби проти Ісламської держави (ISIS), до якої входила низка держав, що співпрацювали для боротьби з тероризмом у регіоні Близького Сходу;

- 2) зміцнення міжнародних альянсів і коаліцій. Одним із головних завдань військової дипломатії є формування та підтримка союзів і коаліцій. Це дозволяє державам посилювати свої оборонні спроможності шляхом взаємодії з іншими державами. Військові навчання, спільні операції та угоди про взаємну оборону сприяють консолідації партнерів перед загальними загрозами. Наприклад, НАТО продовжує залишатися головним військово-політичним альянсом, що координує оборонну політику та спільні операції серед своїх членів;

- 3) розвиток оборонного та військово-технічного співробітництва. Важливе завдання військової дипломатії – забезпечення співпраці в галузі озброєння, технологій і військової інфраструктури. Це включає постачання зброї, спільні розробки військових технологій, передання оборонних технологій або проведення спільних досліджень. Наприклад, співпраця між США та Ізраїлем у розробці систем протиракетної оборони «Залізний купол»;

- 4) підтримка міжнародних миротворчих місій. Військова дипломатія сприяє забезпеченню миру та стабільності через участь у миротворчих місіях ООН та інших

міжнародних організацій. Це завдання полягає у сприянні врегулюванню конфліктів, зниженню рівня насильства в регіонах конфліктів та допомозі у відбудові постконфліктних держав. Наприклад, участь військових контингентів різних країн у миротворчих місіях ООН в Південному Судані або Центральноафриканській Республіці;

5) зміцнення «м'якої сили» через військову дипломатію. Військова дипломатія сьогодні виконує завдання поширення «м'якої сили» шляхом встановлення довготривалих відносин через військові контакти, навчання, культурні обміни, гуманітарні місії та миротворчі операції. Це сприяє підвищенню міжнародного іміджу держави і зміцненню її дипломатичних позицій. Наприклад, США та КНР регулярно проводять військові навчання з країнами Африки та Латинської Америки, покращуючи свої відносини через ці партнерські програми;

6) зміцнення оборонних спроможностей через навчання та підготовку військових. Військову дипломатію активно використовують для навчання та підготовки військових кадрів через обміни та спільні навчання. Це зміцнює партнерські відносини між країнами та підвищує професійний рівень військовослужбовців. Це, наприклад, програми військової підготовки у рамках співпраці між країнами НАТО, у яких військові з різних країн беруть участь у спільних навчаннях та тренуваннях;

7) підготовка до нових типів конфліктів. У XXI ст. зросла кількість гібридних загроз, що поєднують традиційні військові дії з кіберопераціями, дезінформацією та економічним тиском. Військова дипломатія допомагає державам адаптуватися до цих змін шляхом координації дій, обміну технологіями та інформацією для протидії гібридним загрозам. Наприклад, кібердипломатія в рамках НАТО, спрямована на захист від кіберзагроз, таких як атаки на критичну інфраструктуру;

8) забезпечення регіональної стабільності. Військова дипломатія відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності в окремих регіонах шляхом посилення взаємодії між сусідніми державами та врегулювання регіональних конфліктів. Ці заходи включають дипломатичні перемовини щодо розміщення військових баз або військової присутності в рамках міжнародних договорів. Наприклад, Угода між США та Японією про військову присутність американських військ на території Японії для забезпечення безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні;

9) підтримка демократичних перетворень і державного будівництва. Військова дипломатія може бути використана для підтримки демократичних реформ і державного будівництва в постконфліктних або перехідних державах. Це охоплює навчання місцевих збройних сил, підтримку створення стабільних інституцій безпеки та допомогу у забезпеченні верховенства права. Місія ЄС з підготовки сил безпеки в Сомалі (EUTM Somalia) допомагає країні відновити свої військові сили та забезпечити стабільність після багаторічного конфлікту.

Висновки. Військова дипломатія є різновидом дипломатичної діяльності, що стосується військової сфери. Виокремлюють різні підходи до трактування цього поняття, тому військова дипломатія охоплює значну кількість заходів, спрямованих на використання військових ресурсів у дипломатичній сфері для запобігання конфліктам, зміцнення міжнародних відносин та забезпечення національної безпеки. Завдання сучасної військової дипломатії є комплексними та охоплюють різні сфери міжнародних відносин, зокрема безпеку, оборонне співробітництво, підтримку миру та адаптацію до нових викликів, таких як гібридні загрози. Ефективна військова дипломатія сприяє зміцненню міжнародних відносин і забезпеченню глобальної безпеки в умовах швидких змін у світі.

Джерела і література

1. Дипломатія: навч. посіб. / Корольчук Л.В., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Кравчук П.Я., Лютак О.М., Савош Л.В., Урбан О.А. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2024. 340 с.
2. Кісінджер Г. Дипломатія. КМ-Букс. 2021 864 с.
3. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. /Редкол.: Л.В. Губерський та ін. К.: Знання України. 2024. Т. 1. 760 с.
4. Cottey A., Forster A. Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance. London, 2004. 120 p.
5. Military diplomacy. URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/military-diplomacy/>.
6. Nye J. The Future of Power: Military Diplomacy and Soft Power. PublicAffairs, 2011. 320 p.
7. Pajtinka E. Military Diplomacy and Its Present Functions. *Security Dimensions*. 2016. P. 179–194. URL: [Military Diplomacy and Its Present .pdf](#).
8. Ratna Keshari Maharjan. Leveraging Military Diplomacy in Nepal's Foreign Policy. *Unity Journal*. Vol. IV, 94-111. Feb 2023. URL: <https://www.nepjol.info/index.php/unityj/article/view/52233/39128>.